

Bódi-Schubert Anikó - Leszkó Erika – Pataki Tibor - Réthy Barbara:

Megújul a forint – Közérthetően bankjeggyártásról és – fejlesztésről (2.)

A Magyar Nemzeti Bank 2014 végétől megújított forint bankjegyeket bocsát ki. A megújított forint bankjegysorozat első címleteként kibocsátott 10 000 forintos bankjegy számos olyan jellemzővel, korszerű biztonsági elemmel rendelkezik, amely a készpénzforgalom minden szereplője számára garantálja a megbízható működést. A jelenlegi sorozat bankjegyei továbbra is forgalomban maradnak, azok bevonásának időpontjáról az MNB később hoz döntést.

Cikkünkben röviden áttekintjük, hogy a jegybank milyen szempontok alapján döntött a forint-bankjegyek megújításáról, melyek a megújított 10 000 forintos bankjegyek főbb jellemzői, biztonsági elemei, bemutatjuk továbbá a fejlesztett bankjegyek kibocsátásának nemzetközi aktualitásait.

Az MNB Monetáris Tanácsa 2013. június 11-én döntött a jelenleg forgalomban levő forint bankjegysorozat megújításáról, a biztonsági elemei és képi megjelenése tekintetében újratervezett, továbbfejlesztett bankjegyek kibocsátásáról.

A folyamat 2014 végén veszi kezdetét, amikor a 10 000 forintosok megjelennek a készpénzforgalomban, s ezt követi majd a 20 000 forintos bankjegy megjelenése, várhatóan 2015 végén. Az új 10 000 forintos 2014 szeptemberében vált törvényes fizetőeszközzé, s a készpénzellátási lánc szereplőinek megfelelő felkészülését követően, 2014 decemberétől fokozatosan jelenik majd meg a forgalomban. A jelenleg használt és a továbbfejlesztett bankjegycímletek a jegybank tervei szerint egyaránt forgalomban maradnak. Az MNB a készpénzforgalmi tendenciák értékelését követően, megfelelő előkészítettség mellett határozza majd meg, mikor vonja ki a forgalomból a jelenlegi címleteket.

Az MNB a megújított bankjegyek kibocsátásának ütemtervét úgy határozta meg, hogy az igazodjon a rendelkezésre álló jegybanki bankjegykészletek utánpótlási igényéhez, racionális mértékben tegye szükségessé a jelenleg forgalomban levő címletváltozatokból utángyártását, továbbá a készpénzforgalom szereplői számára zökkenőmentes alkalmazkodást biztosítson.

Minden igénynek megfelelni

A forint történetének kezdeti évtizedeire visszatekintve elmondható, hogy a kor technikai fejlettségével összhangban a bankjegyekkel szemben támasztott követelmények sokkal kevésbé voltak összetettek, mint napjainkban. A bankjegyeket a bankokban kézzel ellenőrizték, számolták, az utcákon nem voltak sem parkolóórák, sem pénzt kezelő automaták. A művészek által megtervezett, majd a különleges eljárások alkalmazásával különleges papírra, igényesen nyomtatott bank-

jegyek, bonyolult biztonsági elemek nélkül is, akár évtizedekig szolgálhattak a forgalomban. (lásd 100 forintos bankjegyeket).

A kibocsátói szempontból nyugalmas évtizedeket azonban az elmúlt kb. két évtizedben az informatika rohamos fejlődésével jellemezhető, a bankjegyek világát is felforgató, folyamatos megújulást követelő időszak váltotta fel. A gyártási folyamatban a tervező grafikus mellett egyre határozottabban követelnek helyet maguknak a környezet iránti műszaki megfelelést biztosításáért felelős mérnökök. A bankjegyeket ma már nagy teljesítményű gépekkel számolják, miközben a forgalomképességet és valódiságot is ellenőrzik a másodperc tört része alatt. Természetesen a bankjegyeken található, a másolatoktól az eredeti pénzt egyértelműen megkülönböztető biztonsági elemeket az utcai automatáknak is fel kell ismerniük. Az üzletekben egyre jobb minőségű másolatok készítésére alkalmas irodai vagy otthoni színes sokszorosító eszközöket (fénymásolókat, printereket) lehet vásárolni, melyek akár bankjegyhamisításhoz is felhasználhatók.

Ezek a készpénzforgalmat is befolyásoló körülmények összetett, új követelményeket állítanak a jegybankok elé. Úgy kell lépést tartani a korunkat meghatározó műszaki fejlődéssel, hogy a bankjegyek képesek legyenek biztosítani a készpénzforgalom zavartalan működését valamennyi érintett szereplő számára, legyen az a lakosság, egy pénztáros vagy éppen egy bankjegyeket kezelő automata.

Egy lépéssel a hamisítók előtt

A forgalomban lévő forint bankjegysorozat legrégebbi címleteinek kibocsátása 17 évvel ezelőtt kezdődött, de a tervezés folyamatát is figyelembe véve már „felnőtt kort” is elérik.

A kibocsátás kezdete, vagyis 1997 óta eltelt évek során a technikai korszerűség és a hamisítókkal szembeni előny megőrzése érdekében több alkalommal is sor került fejlesztésre az egyes veszélyeztetett címleteken, melyekre újabb, a hamisítás ellen hatékonyabban védő, a lakosság és a pénztárosok által is egyszerűbben ellenőrizhető elemek kerültek.

A sorozat ugyanakkor műszaki szempontból természetes módon avul és ez a bankjegyek látható dimenziójában elvégzett fejlesztések ellenére fokozatosan érezteti hatását, ami persze tükröződik a hamisítványok minőségében is.

A forint hamisításának egyik fő jellegzetessége az, hogy az illegális tevékenység – a kb. két évvel ezelőtt felszámolt nyomdai hamisító műhelytől eltekintve – a színes sokszorosító eszközökkel (fénymásolókkal, printerekkel) készült hamisítványok használatára épül. Ugyanakkor figyelemre méltó az a tendencia, hogy az alkalmi hamisítók egyszerű hamisítványai mellett – csekély számban –, de folyamatosan jelennek meg a forgalomban a felkészültebb hamisító műhelyekben előállított, kifinomult imitációs módszerekkel készített másolatok is. Ezek a kereskedelemben dolgozó pénztárosok számára már gyakran megtévesztőnek bizonyulnak.

Másik fő tendenciaként említhető az is, hogy – szemben a kétezres évek első felével, amit főként az 1000 forintosok hamisítása jellemezett – a hamisítók célpontjaivá a nagyobb egyedi kárértéket jelentő, legmagasabb értékű címletek (20 000, 10 000 és 5000 forintosok) váltak.

A forint hamisításának minőségi fejlődése – mennyiségi szempontból – széles sávban történő hullámváltozás közepette ment végbe. A kibocsátás kezdete óta eltelt 17 évben 2500 és 10 000 darab között változott a forgalomból évente kiszűrt hamisítványok száma, azonban az is tapasztalható volt, hogy a készpénzforgalomban e hullámváltozás felső értéke sem okozott forgalmi zavarokat. A hamisítás mértéke az utóbbi években a hasonló méretű, nemzeti valutával rendelkező országokkal történő összehasonlításban kedvezőnek mondható.

Fontos körülmény, hogy bár az elmúlt években elvégzett fejlesztések kedvező szintre szorították a hamisításokat, ugyanakkor a megszorodó, a készpénzforgalomban párhuzamosan jelenlévő régi és új verziójú, azonos címletű bankjegyek hosszabb távon már kedvezőtlenül befolyásolják a fokozatosan előtérbe kerülő pénzkézelő gépek, automaták használatát.

E körülmények támasztotta igények szükségessé a kedvező hamisítási adatok pedig lehetővé tették azt, hogy a jegybank fokozatosan megújítsa, és a felhasználók minden csoportja számára könnyebben azonosíthatóvá, gépekkel, automatákkal is megbízhatóan kezelhetővé tegye a sorozat címleteit.

Rejtett jelek a bankjegyen

A forint bankjegyek hagyományosan igényes grafikai megjelenésűek. Akár a bankjegyek előoldalán lévő portrékra, akár a hátoldalon található, a portrékkal gondolati összefüggésben lévő képekre gondolunk. Így bankjegyeink egy képzeletbeli keretbe helyezve, önálló képzőművészeti alkotásként is megállnák a helyüket.

A megújuló forintbankjegyek – a kor követelményeinek megfelelően – a tradíció a méltó folytatását is kifejezik, hiszen a látható és nem látható biztonsági megoldások rendszere harmonikusan illeszkedik a már ismert főbb grafikai motívumok környezetébe.

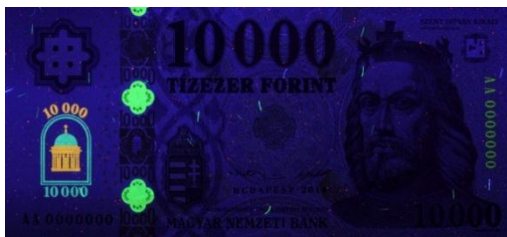
Első pillantásra nem érzékelhető – műszerekkel, gépek detektoraival ellenőrizhető – dimenzióban teljes a megújulás: az új címlet úgy saját korábbi változatától, mint más címletektől könnyedén megkülönböztethető.

A bankjegy papírjában olyan – fény felé tartva, átnézetben látható – vízjel található, amelyben a portré mellett már a címletérték is megjelenik és az MNB betűk mellett, biztonsági szálon is olvasható a 10 000 értékjelzés.

Ugyancsak könnyen ellenőrizhető a megújult hologram is, melynek egyes elemein az értékjelzés illetve Magyarország címere látható.

A pénztárosok számára több, csak UV-lámpával ellenőrizhető elem is található:

UV-A

UV-C

A fejlesztett bankjegyeken UV-A és UV-C fényben is több színben fluoreszkál az Esztergomi Bazilika kupolájának képe és további segítség a pénztárosok számára az is, hogy a hologram fólia egyes elemei fluoreszkálnak.

A fejlesztések során az MNB gondolt a vakokra és a gyengén látókra is, akik számára jól tapintható, nagy festék rétegvastagságú felületek segítik az azonosítást:

„Vakjel”

Megújítani, vagy sem?

A nemzetközi jegybanki tapasztalatok, bankjegyfejlesztési ajánlások szerint egy nemzeti valuta bankjegysorozatának technológiai korszerűségét, illetve hamisítás elleni védettségi szintjét jellemzően öt-hat évente érdemes felülvizsgálni, tíz-tizenöt évente pedig célszerű a készpénzforgalom szereplői számára is tapasztalható változtatást, fejlesztést végrehajtani. Egy-egy bankjegycímlet készpénzforgalmi igényeknek való megfelelését nyilvánvalóan nagyban befolyásolja az adott országban alkalmazott bankjegy-visszaforgatás technológiai színvonala, a hamisítás által jelentett fenyegetettség mértéke, valamint a valuta használatára vonatkozó országos és esetleges nemzetközi szokások.

Az elmúlt évtizedben több európai és amerikai országban bocsátottak ki továbbfejlesztett, a hamisítás ellen fokozottabban védett bankjegyváltozatokat. Az eurozóna országaiban jelenleg az 5 eurós bankjegyek megújított verzióinak kibocsátása fejeződött be, és folyamatban van 2014 második felében az új 10 eurósok forgalomba helyezése. Az euroövezeten kívül, 2014-ben Svédország és Lengyelország is továbbfejlesztett bankjegyverziókat bocsátott forgalomba és Svájc is bankjegycserét tervez. Dániában 2010 és 2013 között jelentek meg a korszerűbb bankjegyváltozatok. A Bank of England szintén közzétette az 5 és 10 fontosokra vonatkozó fejlesztési szándékát, s az adott címletek esetén polimer alapanyagú bankjegyek gyártásáról döntöttek.

Az Amerikai Egyesült Államokban is tapasztalható a korszerűbb bankjegyváltozatok kibocsátása, ennek a legnagyobb szakmai visszhangot keltő és médiaérdeklődést kiváltó eseménye az új 100 dolláros 2013-ban történt megjelenése volt. Emellett az amerikai kontinensen Kanadában és Mexikóban is fejlesztett bankjegyeket hoznak forgalomba, melyek Kanadában teljesen, Mexikóban pedig részben polimer alapanyagúak. A nemzetközi jegybanki gyakorlatban a szomszédos országok viselkedése is szempont lehet, amikor egy-egy ország bankjegyeinek fejlesztéséről döntenek. Amennyiben ugyanis a legtöbb szomszédos ország a fejlesztés mellett dönt, úgy a „kimaradó” ország valutája, relatív korszerűtlensége miatt középtávon valószínűleg fokozottabb hamisítási kockázatnak lesz kitéve.

Papír vagy műanyag alapú bankjegyek?

A saját bankjeggyártási műszaki kultúrával rendelkező országok bankjegyeinek meghatározó többsége papír alapanyagú. E sorba tartozik a két világpénz funkcióval is rendelkező valuta, az amerikai dollár és az euro, de a saját nemzeti valutánk, a forint is. Az elmúlt másfél évtizedben – ahogyan az ipar más területein is – a bankjeggyártásban is elterjedt a műanyag, polimer alapú fóliák használata. Jelenlétük a bankjegyek világában manapság nem jelentős (a kevés kivétel pl. Ausztrália, Kanada, vagy a szomszédos Románia, amelynek korábban nem volt saját bankjeggyártása). Ennek oka főként az, hogy előállításuk a papíralapú bankjegyekétől jelentősen eltérő nyomdai technológiai háttérrel igényel. A polimer bankjegyek előnyei között említik, hogy tartósabbak, ellenállóbbak a szennyeződésekkel, mechanikai sérülésekkel szemben, illetve nehezebb/költségesebb a hamisításuk. Ugyanakkor a polimer bankjegyek hátrányai között tartják számon, hogy a papír alapanyagú bankjeggyel szemben nehezebb összehajtani, illetve összehajtásnál éles törésvonal keletkezik rajtuk, továbbá nedvesség hatására hajlamosak egymáshoz tapadni, ami gondot jelenthet mind a kézi (pl. fizetések során), mind pedig a gépi feldolgozásnál. A Bank of England az előnyök és hátrányok mérlegelése után úgy döntött, hogy 2016-tól kezdve az 5, majd később a 10 fontos bankjegyeket papír helyett polimer alapanyagra cseréli. A világ bankjeggyártóinak többsége – középút gyanánt – a papír-műanyag kombinációk alkalmazását tartja követendő iránylynak.